

İSRAİL-FİLİSTİN GERİLİMİNİN ULUSLARARASI GÜÇ DENGELERİNE YANSIMALARI

MERVE ZORLU

Yüksek Lisans İKÇÜ

“

Hamas saldırısı sonrası İsrail'in savaşı ilanı ile başlayan çatışmalar her geçen gün devlet terörünü Filistinlilere karşı şiddetlendirmektedir. Çatışmaların bölgeye yayılma potansiyelini beraberinde getiren İsrail saldırıları, uluslararası güç dengelerinin de belirginleşmesine neden olan bir atmosfer yaratmaktadır.

”

Son 30 yıldır Arap-İsrail çatışmalarından İsrail-Filistin gerilimine sıkışan

Ortadoğu'daki Filistin meselesi, Hamas'ın uzun süredir aldatma stratejisiyle planladığı tahmin edilen 7 Ekim İsrail saldırısı sonrasında yeni döneme girmiştir. Hamas saldırısı sonrası İsrail'in savaşı ilanı ile başlayan çatışmalar her geçen gün devlet terörünü Filistinlilere karşı şiddetlendirmektedir. Çatışmaların bölgeye yayılma potansiyelini beraberinde getiren İsrail saldırıları, uluslararası güç dengelerinin de belirginleşmesine neden olan bir atmosfer yaratmaktadır. Nitekim uluslararası aktörlerin saldırıların başlangıcında İsrail, Hamas ve itidal yanlısı olarak üç yaklaşımda olduğu görülse de artan şiddet, Hamas ve İsrail etrafında birleşen grupların belirginleşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda yeni bir Doğu-Batı dengeler hattı kurulma potansiyeli olduğu görülürken, çeşitli aktör-

lerin imaj ve konumlarının da yeniden çizilebileceği tahmin edilmektedir.

ÇATIŞMALARA GİDEN SÜREÇTE BÖLGEDEKİ GENEL DURUM

Yaklaşık 100 yıldır süregelen Filistin topraklarındaki İsrail işgali, son 30 yıldır karşılıklı çatışma durumuyla devam etmektedir. Söz konusu işgal durumu zaman içerisinde bölgedeki gelişmelerle Arap-İsrail çatışmasını beraberinde getirmiştir.

Ancak 1973 Yom Kippur Savaşı sonrasındaki ateşkesle çatışmalar, İsrail-Filistin arasında devam etmiştir. Devlet dışı aktör olan Filistinli-

direnış grubu Hamas, Gazze'nin yönetimini ele geçirmiş olsa da bölge, İsrail tarafından 2007 yılından beri abluka altında tutulmakta ve Filistinlilerin mülk-

süzleştirilmesi üzerine politikalar izlenmektedir. Bu sebeple özellikle son yıllarda iki aktör arasında çatışmaların dönem dönem yükseldiği görülmekle birlikte kanıksanmış bir hâle dönüşmüştür. Ancak 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısıyla başlayan süreç bu kanıksanmış çatışma hâlini farklı sonuçlara ulaştırma potansiyeli taşımaktadır. Lakin sürecin

uluslararası güç dengelerine sırayetini kavrayabilmek öncelikle bölgedeki çatışma öncesi atmosferi almaktan geçmektedir. Güncel konjonktürden ziyade Arap Ayaklanmaları'ndaki gelişmeler ve sonrasındaki normalleşmelere dayan-

maktadır. Nitekim Filistin meselesinin gün geçtikçe başta bölge ülkelerinde olmak üzere önemini yitirdiğine dair izlenimler mevcuttur. 2017 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, Müslümanlar için de dini değeri olan Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul etmiş ve akabinde ABD Konsolosluğunu buraya taşımıştır. Ancak Filistinliler buna dirense de uluslararası kamuoyundan beklediği ilgiyi alamamıştır. Nitekim bu süreç bölge ülkeleri için de iç siyasete yoğunlaşılacak bir dönemdir. Akabinde 2020 yılında ABD'nin de arabuluculuğuyla Arap-İsrail normalleşme süreci başlamıştır. Mısır ile başlayan bu normalleşme süreci 2020'de imzalanan İbrahim Anlaşmalarıyla Fas, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Sudan'a kadar genişlemiştir. Türkiye de İsrail ile normalleşme adımlarını 2022 yılı itibarıyla atmıştır. Ancak bu normalleşme sürecinde Filistin meselesi de göz ardı edilmemiş ve Nisan 2023'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bizzat Filistin Lideri Mahmud Abbas ve Hamas Büro Başkanı İsmail Haniye'yi de külliyede ağırlamıştır. Bu bağlamda bölgede Arap Ayaklanmaları sonrası genel bir normalleşme siyasetinin öne çıktığı görülmektedir. Hamas ile yakın bağları bulunan İran'ın Çin arabuluculuğu sonucunda Nisan 2023'te Suudi Arabistan'la normalleşme sürecine girmesi ise bölge için son dönemin en önemli gelişmelerinden olmuştur. Diğer taraftan bölgedeki alternatif aktör olarak nüfuzunu artırma potansiyeli olan Çin'i dengelemek ABD'nin önceliklerinden birisi hâ-

line gelmektedir. Nitekim İran'daki İsrail karşıtlığına ve Hamas desteğine karşı Suudi Arabistan'ın İsrail'le normalleşme adımları atması ABD için elzem hâle gelmiştir. Bu bağlamda ABD'nin uzun süredir yürüttüğü arabulucu diplomasi nihayet Eylül 2023'te sonuç vermiş ve Suudi Arabistan-İsrail arasında ilk diplomatik temaslar kurulmuştur.

Bölgenin uzun süren ayaklanma etkilerinin ardından normalleşme sürecine girmesi rasyonel girişimleri temsil etse de bölge hükümetlerince Filistin meselesini göz ardı eden bir atmosferin oluştuğu görülmektedir. Nitekim bu atmosferde süreç içinde Müslümanların ilk kıblesi olan Kudüs, İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırılarının merkezi hâline gelmiştir. 2021'deki Ramazan ayında Doğu Kudüs'teki Mescid-i Aksa'da gerçekleşen İsrail saldırılarının 2023 Ramazan ayında da tekrarlandığı görülmüştür. Ayrıca İsrail'de aşırı sağ kanada mensup olduğu bilinen Binyamin Netanyahu'nun 2022 seçimlerinde bir kez daha başbakan olarak görevine gelmesi Filistinlilere yönelik şiddet eylemlerinin ve söylemlerinin artarak devam etmesinin de önünü açmıştır. Bölgedeki ilginin kaybedilmesi Filistinlilerde yalnızlaşmayı derinleştirirken, Hamas'ın tüm bu gelişmelere karşı uzun soluklu olduğu tahmin edilebilecek bir aldatma stratejisi uyguladığı görülmüştür. Nitekim, daha fazla çatışma istemeyen bir imajda hareket eden Hamas, muhtemel İran ve Lübnan Hizbullahı yardımcılarıyla 7 Ekim günü ani ve İsrail'e yönelik birçok açıdan yıpratıcı bir saldırı olan ve Kudüs'teki tahrik saldırılarını referans aldığı adından da

anlaşılan "Aksa Tufanı Operasyonu"nu gerçekleştirmiştir. Söz konusu saldırının sivillerin yer aldığı bir gençlik festivalini merkeze alması İsrail'in güvenlik zafiyetini ortaya çıkarırken Hamas'ın da sivilleri de hedef alması tartışmaya sebep olmuştur. Bu sebeple Filistin meselesinin haklılığına gölge düşürebileceği düşünülen saldırıya kısa sürede İsrail tarafından "meşru müdafaa" adı altında devlet terörü eylemleriyle cevap verilmeye başlanmıştır. Uzun süredir bölgede bu denli yükselmeyen çatışmalar, her geçen gün İsrail'in işlediği savaş suçlarıyla şiddetini artırmaktadır. Bu bağlamda söz konusu çatışmanın bölge dinamiklerinden, küresel düzeye sirayet eden sonuçlar doğurma potansiyeli artmaktadır.

“
Hamas'ın saldırısını devlet organlarına, teşkilatlanmasına ve teçhizatlarına sahip İsrail'in tahmin edememesi ve engellemede atıl kalışı devlet dışı bir örgütün kapasitenin ciddiye alınması gerektiğini bölge aktörlerine kanıtlarken İsrail'in de güç imajını sarsmıştır.

ÇATIŞMALARIN ULUSLARARASI SİYASETE MUHTEMEL ETKİLERİ

İlk olarak Hamas'ın saldırısının ardından İsrail lideri Netanyahu'nun "savaş" ilanında bulunması, aslında devlet dışı bir aktör olan Hamas'ın Filistin'in devlet temsilcisi olarak dikkate alındığının mesajını içermektedir. Ayrıca Ha-

mas'ın saldırısını devlet organlarına, teşkilatlanmasına ve teçhizatlarına sahip İsrail'in tahmin edememesi ve engellemede atıl kalışı devlet dışı bir örgütün kapasitenin ciddiye alınması gerektiğini bölge aktörlerine kanıtlarken İsrail'in de güç imajını sarsmıştır. Akabinde başlayan İsrail saldırıları ise doğrudan terörle eşleştirilecek eylemlere varmıştır. Saldırıların başlangıcından itibaren uluslararası güç dengelerinden ayrılan yaklaşımların sergilendiği görülmüştür. ABD, İngiltere, Avrupa Birliği (AB), Ukrayna, Japonya ve Tayvan hattı İsrail'in yanında duruş sergilerken Çin, Rusya, İran, Hizbullah hattının Hamas'ın yanında olduğu görülmüştür. İlk başta Türkiye ve bölgedeki Arap ülkeler ise tarafları itidale davet ederek ateşkesi vurgulamışlardır. Ancak saldırıların başlangıcından itibaren bölgede dikkat çeken aktörler olarak Türkiye, İran, başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkeleri, Lübnan Hizbullahı ve Mısır görülebilecektir. İran ve Suudi Arabistan normalleşmesi Hamas'ın İran'la olan ilişkisinden ötürü algılanabilecek tehdidin önüne geçmiş görünmektedir. İran, Hamas'ı söylemlerle desteklese de saldırıdaki olası payını dile getirebilecek açıklamalardan kaçınmış ve dış politikasını dengelemeye yönelik hareket etmiştir. Arap yönetimler her ne kadar ateşkes çağrısında bulunsalar da toplumlarındaki Filistin hassasiyetini göz ardı edemeyeceği bir gerçekliktir. Lübnan Hizbullahı ise açık şekilde Hamas desteğini vurgularken, İsrail'in gerilimi tırmandırmasına karşılık çatışmaları bölgesel düzleme çekebileceğinin sinyallerini vermektedir. Mısır ve Türkiye ise olası bir

arabuluculukta potansiyeli en yüksek ülkeler olarak görülmektedir. Nitekim Mısır'ın iç siyasetindeki problemler sebebiyle de süreci denge içerisinde yönetebilmesi elzemdir. Türkiye ise taraflarla yürüttüğü ilişkilerindeki devlet aklı duruşuyla arabuluculuk için ideal bir adaydır. Diğer taraftan İsrail'in yoğunlaşan şiddet süreciyle Türkiye'nin de İsrail'e tavrını sertleştirdiği ve ilişkilerin yeniden bozulma sürecine girdiği anlaşılmaktadır.

ABD ve Avrupa cephesinden İsrail'e gelen desteğin her geçen gün saldırıların artırılmasına İsrail'in nezdinde "meşruiyet" kazandırdığı açıktır. Ayrıca İsrail'in Filistin üzerindeki yerleşik taktiği olan korku ve tehditle göçe zorlama, Gazze'de de denerek yeni bir "nekbe" yaratılması muhtemel görünmektedir. Nitekim 17 Ekim gecesi İsrail tarafından vurulan, içerisinde birçok Filistinli sivilin yer aldığı Gazze'deki hastane uluslararası gündeme "savaş suçu" olarak kazanmıştır. Bu son gelişmenin de ışığında İsrail tarafından uygulanan devlet terörünün uluslararası siyasette belirgin sonuçları olacağı netleşmiştir. Öncelikle ilk etapta dengeli bir siyaset izleyen Arap ülkeleri net şekilde yüzlerini Filistin'e dönmüşlerdir. Nitekim ABD başkanı Joe Biden ile bölgedeki tansiyonu düşürmek için yapılacak görüşme tüm Arap liderler tarafından tek taraflı olarak iptal edilmiştir. Bu da İbrahim Sözleşmelerinin geçerliliğini yitirebileceğinin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkeden ise İsrail'e yönelik kınamalar bildirilmiştir. Birleşmiş Milletlerin (BM) işlevsizliği bir

kez daha teyit edilmiş ve artık kanıksanmıştır. AB'nin hastane saldırısına rağmen İsrail yanlısı açıklamalarına devam etmesi son dönemdeki çoğu belgesinde dikkat çeken "küresel aktör" olma ve evrensel değerleri savunma hedefini baltalamıştır. Nitekim İsrail ve Hamas taraflarında birleşen aktörler küresel dengelerin bloklarını kristalize etmeye başlamıştır. ABD'nin koşulsuz İsrail desteği Ortadoğu coğrafyasında Batı karşıtlığını tetikleyecek potansiyeli beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak Filistin-İsrail çatışmalarının kendi sınırlarına sıkışan durumunun yeniden Arap-İsrail meselesine dönüşme hatta bölgeye yayılma riski artmaktadır. Uzun süredir başta Arap coğrafyasında olmak üzere bölge politikalarıyla dikkat çeken Çin'in alternatif bir aktör olup olamayacağı da sınırdışı çatışmada henüz olumlu bir eğilim görülmemektedir. Diğer taraftan uluslararası toplumda başta Ortodoks Yahudiler olmak üzere farklı ülkelerin Yahudi vatandaşlarından İsrail yönetimine yönelik tepkiler artmakta, söz konusu topluluklar buldukları Batılı ülkelerin hükümetlerinin aksine Filistin yanlısı propagandalar yürütmektedir. Bu durum Yahudi toplumundaki ayrışmayı derinleştirirken, savaşın Netanyahu-Filistin çerçevesinde ilerlediğini belirginleştirmektedir. Fakat yine de Netanyahu yönetiminin artan savaş suçları dünyadaki Yahudi karşıtlığını tetikleme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Netanyahu yönetimiyle olası bir barış durumunun mümkün olmayacağı da görülmektedir. ■